

Рецензия на книга
**ПРОЦЕСУАЛНО-ФИЛОСОФСКИ
ПРИКЛЮЧЕНИЯ
НА ПРИЛОЖНАТА ОНТОЛОГИЯ**
от проф. д.ф.н. Веселин Петров

Book Review
**PROCESS PHILOSOPHICAL ADVENTURES OF
APPLIED ONTOLOGY by Prof. Vesselin Petrov, Dr. Sc.**

In the book review I argue that the new book of prof. Vesselin Petrov marks a new starting point for ontology in Bulgaria and also that it makes a crucial scientific contribution to the field of applied ontology as a theoretical discipline aimed at solving practical issues. The book makes a profound analysis of the hierarchy of ontological domains, studies the philosophical and conceptual conditions of applied ontology as technology, and exemplifies the fruitful methodological role of process ontology in the construction of applied ontologies.

Едно от най-ярките течения във философията на XX и XXI век е процесуалната философия, развивана главно (но не единствено) върху теоретичното наследство на големия британски философ и математик Алфред Норт Уайтхед. Повод за гордост за българската философска общност е, че в тази парадигма на съвременната философия има и значим български принос с утвърден международен авторитет на неговия автор. Приносът е на проф. д.ф.н. Веселин Петров – настоящият президент на известната световна организация Международна процесуална мрежа (International Process Network¹), член на която е и Българският център за процесуални изследвания със същия председател.

Сред многобройните чуждестранни публикации на проф. Веселин Петров се нареждат два мащабни проекта на български език, завършени в монографиите: *Процесуалната философия: история и съвременност*² и *Процесуално-философски прочит на дилемата континуалност – дискретност*³. От тях научаваме, че процесуалното мислене отдава приоритет на „изменението пред постоянството“, на „новостта пред непрекъснатостта“⁴ и следователно всяка философия, която иска да бъде актуална, не може да се осъществява единствено като се само-възпроизвежда, а следва да прояви интелектуална смелост и да последва обещанията за бъдеще, които се крият в собствените ѝ решения. В духа на тези принципи е и новата книга на проф. Веселин Петров – *Процесуално-философски приключения на приложната онтология*, изд. на Фондация „Човешка библиотека“, 2015, ISBN: 978-619-90514-0-5, която е предмет на настоящата рецензия.

Изборът на заглавие, обоснован чрез философско-процесуалното значение на понятието „приключение“ у Уайтхед, отправя предизвикателство към младите български философи, на които е посветена книгата, да се отърсят от инерцията на претендиращите за универсалност постановки на традиционната онтология и да обърнат поглед към съвременния живот на световната философия. Но независимо от обещанието за приключение, в книгата няма да намерим новите решения като случайни находки. Вариантите на приложната онтология са представени като закономерен резултат от последните тенденции в развитието на онтологията през XX и XXI век, в тяхната връзка с различните класически контексти. Приключението в книгата е научноизследователски и преди всичко философски проект, който се осъществява с цялата сериозност на академичната ерудиция и рутина в анализа на фундаменталните и приложни проблеми на онтологията.

В последващото изложение бих искала да обоснова тезата, че книгата на проф. Веселин Петров *Процесуално-философски приключения на приложната онтология* полага нови основи за онтологията в България и представлява значим научен принос в най-малко два, твърде необходими за бъдещето на българската философия, аспекта.

Първият аспект има дидактически и просветителски характер и се изразява в две от достойнствата на изследването. От една страна, книгата предлага първото систематично изложение на различните

проблеми и направления в съвременната онтология в тяхната връзка с традиционните онтологични школи – феноменологична, аналитична, австрийско-полска и континентална⁵. Присъствието ѝ в българската книжнина внася яснота и ред в проблематиката, но и неимоверно разширява хоризонтите на възможните изследвания, като осветлява цели полета на съвременната онтология, за които можем с откровеност и заслужена скромност да признаем, че досега са били „тъмна област“ за специалисти и неспециалисти у нас⁶. От друга страна, авторът решително прекъсва корените на един важен предразсъдък, наложил се в българската философска традиция, чието отстраняване отдавна не само е факт в европейската и световната философия, но и съвременните насоки на развитие, може да се каже, до голяма степен са резултат от това отстраняване. Става дума за убеждението, че изследванията, насочени към истината, са по-близо до научните добродетели от тези, чиято цел е да решават приложни проблеми, и че изследователската работа е теоретична, само когато се ръководи от иманентни цели. Както ще бъде изяснено по-нататък, предложената от автора теоретична обосновка на новите подходи, засягаща въпроса за мнимата опозиция между теоретични и приложни изследвания, хвърля мост между нашите изследвания и световния диалог, от което българската философска мисъл особено се нуждае.

Вторият важен приносен аспект има научноизследователски характер – обосноваването на тезата за приложимостта на процесуално-онтологичната методологична рамка за разработването на различни онтологии от по-ниско равнище и очертаването на тенденциите за развитие на процесуалната онтология в отношение към ролята ѝ за конструирането на приложни онтологии. Разбира се, книгата има и редица други достойнства като например изясняването на йерархическата структура на видовете онтологии, анализа на традиционни проблеми и понятия, разработването на приложна онтология на антиципаторните системи и др. Те следва да бъдат отнесени не само към дидактическата, но и към научноизследователската ѝ стойност, но представените два аспекта ми се струват най-съществени, доколкото в тях виждам основите за нови насоки на изследванията у нас, затова ще фокусирам изложението си върху тях.

Следвайки логиката на изследването, най-напред трябва да обърнем внимание на тезата, че „приложната философия е точно

толкова теоретична, колкото и традиционната философия“ (Петров 2015, 51). Аргументирането ѝ заслужава специално внимание, доколкото тя няма само характера на теоретична обосновка на следващите глави, а представлява цялостно преобръщане на представи, които досега са се смятали за универсални, тъй като дълго време са лежали в основата на най-дълбоките ни теоретични интуиции. Преодоляването им е дотолкова трудна стъпка, че убедителността на аргументите, с която се извършва реален пробив, е достатъчен повод да третираме книгата като задължително за философската образованост читателно. Изводът за теоретичния характер на приложната философия почива първо, на общото съображение за равноценността на фундаменталните и приложни изследвания, формулирано още от Уайтхед⁷. Второ, той се налага и с оглед на следните съображения, убедително представени от автора⁸:

1. Всички философски въпроси имат едно и също равнище.
2. Приложната философия има същата степен на сигурност, колкото и „чистата“ философия.
3. Приложната философия няма специфични методи, които да я различават от другите области на философията.
4. Доколкото всяка философия може да се прилага към проблемите на друга, всяка философия е потенциално приложна такава.

Последният аргумент има особена значимост в контекста на българската философска мисъл, тъй като той разкрива един съществен, но не достатъчно използван у нас начин за развитие на философските теории – освен чрез работа в рамките на същата школа и съобразно иманентните теоретични закономерности, дадена концепция може да бъде доразвивана „посредством абсорбиране и трансформиране на методи и идеи, традиционно характерни за други философски школи“ (Петров 2015, 53). Това в България се прави общо взето несмело поради страха, че придържането към историческата коректност може да пострада от по-свободната спекулация с идеите. Такава нагласа обаче принася в жертва продуктивността и толерира празния историцизъм.

На второ място, както посочих, книгата представлява първокласно дидактическо ръководство за напредващия в областта на онтологията. Четвърта, пета и шеста глава изграждат „концептуална

карта“ на онтологичните изследвания, поставяща различните проблеми по местата им, изясняваща контексти, нива в онтологичното конструиране, връзката на онтологията с други области на философията и др. Подчергати са някои преходи към по-зрели схващания отвъд субстанциалистката онтология, които у нас изобщо не са се осъществили, но не поради аргументи против самите преходи, а поради липсата на общи основания за търсенето на по-съвременни решения. Изяснени са и са осъвременени основните разграничения в областта като тези между партикуларии и универсалии, обекти и процеси, събития и процеси и др. Анализът на традиционните проблеми се извършва на съвременен език, далеч по-адекватен за приоритетите на онтологията, която по необходимост отчита и резултатите от естественонаучните изследвания.

Особено полезна за младия философ би била класификацията на видовете онтологии – описателна, формална (категориална) и формализирана, видовете съвременни онтологии (гл. 5) и частта, занимаваща се с дебата за трансемпоралното запазване и неговото отражение в компютърните технологии. В последната е представен дебатът между ендурантисти и пердурантисти, (стр. 93 – 95 и стр. 121 – 123) за който, доколкото ми е известно, не е публикувано нищо на български език досега. Нов по своята задълбоченост и цялостност за българската академична литература е анализът на фундаменталисткия партикуларизъм, експлицирането на чиито принципи дава възможност ясно да се осъзнаят границите на традиционните подходи, както и фактът, че те могат да бъдат прекрачени и съществуват теоретични инструменти за тази цел.

Вместо обаче да се остане при говоренето за ползата от приложените изследвания книгата убедително доказва успеха на такова философско начинание чрез прилагането на процесуалната философско-методологична рамка към въпроса за антиципаторните системи в гл. 7 – 9. В тази част нагледно са демонстрирани ползите от прилагането на една философска концепция към проблемите на друга⁹, обосновани са конкретни изводи за отношението между антиципация и сигурност, между динамика и антиципация, за разликата между живи и неживи системи по отношение на антиципацията и др. Тези научно-изследователски резултати доказват плодотворността на процесуалната онтологична рамка като динамична онтология за прилагане към

приложните проблеми на саморегулацията и самоуправлението в живота и неживия свят, с което, струва ми се, е постигната основната цел на книгата да убеди читателя в приложната ценност на онтологичното конструиране, която по никакъв начин не накърнява неговия теоретико-спекулативен и собствено философски характер.

В заключение искам да изразя надеждата си, че положените чрез книгата основи ще бъдат наистина използвани за развитието на онтологичната проблематика и българската философска мисъл ще има волята да продължи традицията на процесуалното мислене в България с оглед на нейното международно значение и новаторски характер.

БЕЛЕЖКИ

¹ Асоциацията обединява общества за процесуални изследвания от Америка, Европа, Азия и Австралия и реализира годишно най-големите световни събития в областта – конгреси, летни школи, публични лекции. Нейни органи организират издаването на книги и списват списание. За повече информация вж. <http://internationalprocessnetwork.com/ipn-board/>, accessed at: 27.11.2015

² **Петров, В.** Процесуалната философия: история и съвременност. София: Ето. 2010.

³ **Петров, В.** Процесуално-философски прочит на дилемата континуалност – дискретност. София: Ето. 2012.

⁴ **Петров, В.** Процесуалната философия: история и съвременност. София: Ето. 2010, с. 233

⁵ В българските изследвания досега аналитичната онтология почти изцяло отсъства за сметка на континенталната и феноменологичната традиция.

⁶ Вж. Рецензия на проф. д.ф.н. Сергей Герджиков (Петров 2015, 251)

⁷ Вж. Whitehead A. N. 1976. *The Aims of Education*. New York: The Free Press, pp. 103 – 104, цитатът взет от Петров 2015, 128

⁸ Вж. Петров 2015, 44 – 55

⁹ В случая: онтологията на слоевете към проблема за антиципацията.

Анна Иванова